

Nätverket Svenska Kulturlandskap

Nätverksmöte i natur- och kulturreseptat Gallejaur i Norrbottens län (inklusive besök i kulturreseptat Rörträsk Silängar, Västerbottens län)

13-14 september 2013

Deltagare

Ett 30-tal deltagare från 12 olika kulturreseptat, länsstyrelser, Hantverkslaboratoriet, Riksantikvarieämbetet och en handfull andra organisationer/företag samlades för att uppleva den fantastiska byn Gallejaur, träffa likasinnade, ta del av information, diskutera, byta ut erfarenheter och äta god mat. Mötet hade organiserats av Crister Lövgren och Leif Björk, båda aktiva i skötseln och förvaltningen av Gallejaur, med stöd av Hantverkslaboratoriet och Riksantikvarieämbetet. Deltagarna fick njuta av två innehållsrika och mycket välplanerade dagar. Ett stort tack till Crister, Leif, Gallijar-Järvlia kulturbygdsförening och förstås alla deltagare som bidrog med sina kunskaper och sitt engagemang! Att representanter från Norrbottens och Västerbottens länsstyrelser fanns med på plats var uppskattat.

Om Gallejaur

Beslut om kulturreseptat Gallejaur fattades år 2008 efter ca 8 års utredning. Gallejaur är känt för sin välbevarade bebyggelse med flera omålade timmerbyggnader från slutet av 1800-talet och andra typiska byggnader från 1900-talets första hälft. Till byn hör åker-, ängs- och skogsmark samt en fantastisk slättermyr med flera ängslador. I anslutning till kulturreseptat finns ett stort naturreservat som innehåller merparten av den gamla skogen tillhörande byn. Gallejaur är ett aktivt kulturreseptat med en mängd olika verksamheter. Det är Gallijar-Järvlia kulturbygdsförening som står för merparten av skötseln, underhåll, byggnadsvård och publik verksamhet i reservatet. Crister är numera den enda fastboende i byn och är också ordförande i föreningen. Föreningen driver en mängd olika projekt och har flera anställda. De senaste åren har man gjort omfattande restaureringsåtgärder, både i landskapet, i byggnader och i trädgårdar. Man har också en gedigen program- och utbildningsverksamhet och driver en hemsida. En av de största satsningar som föreningen har gjort är uppförande av en informationsbyggnad med restaurang/café. Under sommaren är informationsbyggnaden öppen för besökare, mat serveras och det anordnas dagliga guidningar. Grupper kan boka guidningar året om föreningen anordnar även arrangemang som t.ex. slätterdag. Man ger ut en årlig bok med särskilda

teman och information om Gallejaur natur- och kulturarv. Nytt för i år är att det numera också finns möjlighet till övernattnig i byn.

Mer om Gallejaur finns på följande hemsidor:

http://www.lansstyrelsen.se/norrboten/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/samhallsplanering%20och%20kulturmiljo/Kulturmilj%c3%b6/Sv_Folder_Gallejaur_web.pdf

<http://lansstyrelsen.se/norrboten/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/kulturresevat/gallejaur/Pages/default.aspx>

<http://www.gallejaur.com/index.html>

<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.507151392708115.1073741831.213899955366595&type=1>

<https://www.facebook.com/pages/Gallejaur-Natur-och-Kulturresevat/213899955366595?ref=stream>

Crister berättar om byns historia och dess bebyggelse.

Utsikt över en av de restaurerade trädgårdarna. I bakgrunden syns hässjor där höet från slåttern i byn torkas. Längst bort i bilden vid vattnet ser man råghässjor.

Ur programmet

Vandring genom byn

Under ledning av Crister fick deltagarna en guidning genom byns inägomark. Utöver byns spännande historia diskuterades bl.a. byggnadsvård och virkeskvalitet samt åker- och ängsbruk. Många byggnader har restaurerats med gamla hantverkstekniker. En stor del av virket tas ur kulturresevatets egen skog. Inägomarken sköts genom ett småskaligt åkerbruk, manuell slåtter och bete med får. Höet och även en del av spannmålet hässjas vilket bidrar till den historiska upplevelsen i byn.

Trädgårdar

Elisabeth Öberg från Hushållningssällskapet (har slutat sin tjänst under hösten) presenterade arbetet med restaureringarna av trädgårdarna. En utförlig restaurerings- och skötselplan har tagits fram och arbetet med att ställa i ordning 3 olika trädgårdar som ska representera typiska trädgårdar från 1940-, 50- och 60-talet har påbörjats. Projektet finansieras med EU-medel och den långsiktiga skötseln kommer att ingå i den ordinarie reservatsförvaltningen som finansieras med länsstyrelsens bidrag för kulturmiljövård. Gallijar-Järvlia kulturbygdsförening arbetar för tillfället också med att bli en del av projektet Genbank Lappland. Länk till restaurerings- och skötselplanen:

<http://www.lansstyrelsen.se/norrboten/Sv/publikationer/2010/Pages/tradgardar-i-gallejaur.aspx>

Skogen

Under ledning av Tomas Ljung, Länsstyrelsen i Dalarna, Leif och Crister gjordes en vandring genom skogen som ligger inom kulturresevatet och det angränsande naturresevatet. Tomas Ljung har under hösten inventerat biologiskt kulturarv kring Gallejaur och särskilt letat efter spår av mänsklig verksamhet i skogen. Skogen i direkt anslutning till byn har tidigare varit mycket glesare. Den har använts för bete och har varit relativt örtrik. Vissa örter finns kvar men skogens trädskikt och vegetation har påtagligt förändrats under de senaste årtionden. Nu har man återinfört skogsbete kring byn och påbörjat en utglesning av trädskiktet. Målet är att återskapa en mer historiskt betespräglad bynära betesskog. Deltagarna diskuterade olika möjligheter hur man på bästa sätt skulle kunna gå tillväga när de stora högvuxna granarna och även tallarna ska fällas. I naturresevatet tittades bl.a. på diverse spår i gamla tallar, spår av tidigare bete och även spår av nävertäkt.

Spår av nävertäkt i den delen av skogen som ligger i naturresevatet.

Myrslätter

Till kulturresevatet hör en stor slättermyr, Bergmyran. Leif berättade om hur man nuförtiden sköter myren. Den slås manuellt med ”Hajen”, en egen uppfinning (se bild) som möjliggör en relativt effektiv skötsel av slättermyren. Ungdomar hjälper mot betalning med räfsning. Allt hö hässjas och lagras sedan i ängslador på myren. I skogen kring myren visades också spår av hamling i gamla sälgar, ristning i tall och en gammal seite (en samisk kulturlämning bestående av en rest sten med ett litet hål genom vilket man enligt sägnen kan se in i framtiden).

Leif demonstrerar slåtter med "Hajen" på Bergmyran som tillhör Gallejaur by. Innan restaureringen av myren var den ganska igenväxt med bland annat videbuskar och även tall.

Närbild av "Hajen" som i grunden är en häcksax på röjsåg.

Rörträsk silängar

Jens Vidmark guidade genom kulturresevatet Rörträsk silängar. Kulturresevatet bildades år 2002 och visar upp ett översilningssystem längs Petikån. Längs ån finns en restaurerad skvaltkvarn, två ängslador, en vattendriven spånhyvel, en vattendriven slipsten samt även en akvedukt som leder vatten över vattendraget. Jens jobbar på uppdrag av länsstyrelsen med skötseln av området, främst slåtter, röjning och under håll av anläggningarna. Mer om Rörträsk silängar kan läsas här:

http://lansstyrelsen.se/vasterbotten/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/kulturresevat/rortrasks_silangar/Pages/default.aspx

Översilningsystem vid Rörträsk silängar med akvedukten i förgrunden och de slåttrade strandängarna i bakgrunden.

Diskussion om nätverket och nästa års träff

Konferensen avslutades med en diskussion om nätverkets framtida verksamhet och nästa års nätverksträff. Det diskuterades också om man eventuellt skulle bilda en förening. Även platsen för nästa års nätverksträff diskuterades, bl.a. föreslogs Värmlands län (här finns kulturresevatnen Krigsflygfält Brattforsheden och Juhola finngård), Stockholms skärgård (här finns bl.a. kulturresevatnet Brottö skärgårdsjordbruk) och Hallands/Västra Götalands län (besök i Äskhults by och Gunnebo slott).

Samtliga föredragshållare på träffen i Gallejaur hade på ett eller annat sätt arbetat i kulturresevatnet Gallejaur och kunde därför på ett tydligt sätt knuta an till området, vilket var ett bra och uppskattat upplägg. En utvecklingsmöjlighet är att framöver även presentera olika kulturella perspektiv på den plats man befinner sig på. I Gallejaur hade man t.ex. kunnat presentera den samiska kulturen på platsen. Dessutom togs följande idéer och synpunkter om framtida träffar upp:

- Förslag på tema: Framtid och förutsättningar för att driva kulturresevatn med diskussioner om finansiering
- Förslag på tema: Lantrasernas betydelse för resultat av landskapsvårdande insatser i kulturlandskapet
- Mer praktiska övningar under träffarna
- Mer tid för samkväm och samtal
- Möjlighet för dem som vill kunna stanna ytterligare en natt i anslutning till konferensen (förslagsvis kvällen innan) vilket ger mer tid för socialt umgänge och erfarenhetsutbyte.

Bilagor

Inbjudan

Program

Deltagarlista

Anteckningarna är skrivna av Fabian Mebus, Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby

vxl 08-5191 8000
registrator@raa.se
www.raa.se

Hantverkslaboratoriet, Göteborgs universitet
Box 77
542 21 Mariestad

vxl 031-786 00 00
craftlab@conservation.gu.se
www.craftlab.gu.se